

kreativlilik va reflektivlilikka asoslangan pedagogik yondashuvlar o‘quvchilarning jismoniy va ekologik rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatishi isbotlandi. Umuman olganda, yuqori sinf jismoniy tarbiya darslarida ekologik madaniyatni rivojlantirish ijtimoiy-tarixiy jihatdan asoslangan, pedagogik jihatdan samarali va amaliy ahamiyatga ega jarayon ekanligi aniqlandi. Shu bois jismoniy tarbiya ta’limi mazmunini ekologik tarbiya bilan uyg‘unlashtirish, innovatsion pedagogik texnologiyalarni joriy etish hamda maktab–oil–jamiyat hamkorligini kuchaytirish zamonaviy ta’lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri bo‘lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 30-oktabrdagi PF-5863-son Farmoni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 24-yanvardagi PF-5924-son Farmoni.
3. Kuchkinov A. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini ekologik tarbiyalash texnologiyalari. Chirchiq, 2021.
4. Isakulova N. Ta’lim sohasidagi eksperimental va innovatsion faoliyat. Наука и инновации, 2024.
5. Nurishov D.E. Yuqori sinf jismoniy tarbiya darslarida o‘quvchilarning ekologik madaniyatini rivojlantirishning pedagogik asoslari. Dissertatsiya, 2025.
6. Abdullayev O., Qodirov A. Ekologiya va atrof-muhit muhofazasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
7. Лихачёв Д.С. Экология культуры. – Санкт-Петербург: Наука, 2017.
8. Гарунов Е.Г. Педагогическая позиция учителя в образовательном процессе. – Москва: Просвещение, 2016.
9. Захлебный А.Н., Дзятковская Е.Н. Экологическое образование школьников. – Москва: Просвещение, 2018.

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA AXLOQIY ONG VA IJOBIY XULQ-ATVORNI SHAKLLANTIRISH OMILLARI

Utebaev Nawrizbek Marat uli

Assistant o‘qituvchi

Innovatsion texnologiyalar universiteti

utebaevnawrizbek@gmail.com

***Annotatsiya:** Maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida axloqiy ong va ijobiy xulq-atvorni shakllantirish omillari tahlil qilinadi. Tadqiqot nazariy va empirik metodlar asosida olib borilgan bo‘lib, pedagogik kuzatish, suhbat va so‘rovnomalar orqali axloqiy tarbiyani shakllantirishda pedagogik va ijtimoiy omillar aniqlangan. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, o‘qituvchi namunaligi, oilaviy tarbiya va maktab*

muhitining uyg'unligi o'quvchilarning axloqiy ong va ijobiy xulq-atvorini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: *Axloqiy ong, ijobiy xulq-atvor, boshlang'ich ta'lim, pedagogik omillar.*

Аннотация: *В статье анализируются факторы формирования морального сознания и позитивного поведения у учеников начальной школы. Исследование проводилось с использованием теоретических и эмпирических методов, включая педагогическое наблюдение, интервью и опросы, с целью выявления педагогических и социальных факторов, влияющих на формирование морального воспитания. Результаты показали, что пример учителя, семейное воспитание и согласованность школьной среды играют ключевую роль в развитии морального сознания и позитивного поведения учеников.*

Ключевые слова: *Моральное сознание, позитивное поведение, начальное образование, педагогические факторы.*

Abstract: *The article analyzes factors influencing the formation of moral awareness and positive behavior in primary school students. The study utilized both theoretical and empirical methods, including pedagogical observation, interviews, and surveys, to identify pedagogical and social factors affecting moral education. Results indicate that teacher modeling, family upbringing, and the consistency of the school environment play a crucial role in developing students' moral awareness and positive behavior.*

Keywords: *Moral awareness, positive behavior, primary education, pedagogical factors.*

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimida shaxsni har tomonlama kamol toptirish masalasi ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Bu jarayonda boshlang'ich ta'lim bosqichi alohida ahamiyat kasb etib, aynan ushbu davrda o'quvchilarning axloqiy ongi va ijobiy xulq-atvori shakllanishining poydevori yaratiladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari ijtimoiy muhit, o'qituvchi va tengdoshlar bilan o'zaro munosabat jarayonida axloqiy me'yorlar, qadriyatlar hamda xulq-atvor qoidalarini o'zlashtira boshlaydi. Shu bois, mazkur bosqichda axloqiy ong va ijobiy xulq-atvorni shakllantirish omillarini aniqlash pedagogik jihatdan dolzarb masala hisoblanadi.

Axloqiy ong o'quvchining yaxshilik va yomonlik, burch va mas'uliyat, adolat va vijdon kabi tushunchalarni anglash darajasi bilan tavsiflanadi. Ijobiy xulq-atvor esa ushbu axloqiy tasavvurlar asosida kundalik faoliyatda namoyon bo'ladigan ijtimoiy maqbul xatti-harakatlar majmuasidir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, axloqiy ong yetarli darajada shakllanmagan hollarda o'quvchilarda intizom buzilishi, mas'uliyatsizlik va ijtimoiy moslashuv muammolari kuzatiladi, bu esa ta'lim jarayonining samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi [3].

Pedagogik adabiyotlarda boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining axloqiy tarbiyasiga doir masalalar keng yoritilgan bo‘lsa-da, axloqiy ong va ijobiy xulq-atvorni shakllantirishga ta‘sir etuvchi omillarni tizimli ravishda o‘rganish yetarlicha chuqur tahlil etilmagan. Shu munosabat bilan mazkur maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida axloqiy ong va ijobiy xulq-atvorni shakllantirishga ta‘sir etuvchi asosiy omillarni aniqlash, ularning pedagogik xususiyatlarini ochib berish va ta‘lim-tarbiya jarayonida samarali qo‘llash imkoniyatlarini asoslash maqsad qilib qo‘yildi.

Metodlar. Mazkur tadqiqot boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida axloqiy ong va ijobiy xulq-atvorni shakllantirishga ta‘sir etuvchi omillarni aniqlash hamda ularning pedagogik samaradorligini asoslashga qaratildi. Tadqiqot jarayonida nazariy va empirik metodlardan kompleks tarzda foydalanildi [2].

Tadqiqotning nazariy asosini pedagogika, psixologiya va ijtimoiy tarbiya sohasiga oid ilmiy manbalar, normativ-huquqiy hujjatlar hamda boshlang‘ich ta‘limga doir metodik adabiyotlar tahlili tashkil etdi. Ilmiy manbalarni o‘rganish jarayonida axloqiy ong, ijobiy xulq-atvor va tarbiyaviy omillar tushunchalarining mazmuni aniqlashtirildi va ularning o‘zaro bog‘liqligi tizimli yondashuv asosida tahlil qilindi.

Empirik tadqiqot metodlari sifatida pedagogik kuzatish, suhbat, so‘rovnoma va diagnostik topshiriqlardan foydalanildi. Pedagogik kuzatish orqali o‘quvchilarning dars va darsdan tashqari faoliyatdagi xulq-atvori, tengdoshlar bilan muloqoti hamda axloqiy me‘yorlarga amal qilish holati o‘rganildi. Suhbat va so‘rovnomalar boshlang‘ich sinf o‘qituvchilari hamda o‘quvchilar bilan o‘tkazilib, axloqiy tarbiyani shakllantirishda muhim hisoblangan pedagogik va ijtimoiy omillar aniqlashtirildi.

Tadqiqot jarayonida axloqiy ong va ijobiy xulq-atvorni baholash uchun mezon va ko‘rsatkichlar ishlab chiqildi. Ular o‘quvchilarning axloqiy tasavvurlari, ijtimoiy maqbul xatti-harakatlari, mas‘uliyat va intizom darajasi kabi ko‘rsatkichlarni qamrab oldi. Olingan ma‘lumotlar taqqoslash va umumlashtirish metodlari asosida tahlil qilindi. Tadqiqot natijalarining ishonchliligini ta‘minlash maqsadida ma‘lumotlar tizimlashtirildi va pedagogik tahlil asosida ilmiy xulosalar bilan asoslandi.

1-jadval

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida axloqiy ong va ijobiy xulq-atvorni baholash mezonlari.

№	Mezonlar	Ko‘rsatkichlar
1	Axloqiy bilimlar darajasi	Yaxshilik va yomonlikni ajrata olishi, axloqiy tushunchalarni anglash
2	Xulq-atvor madaniyati	Intizomga rioya qilish, odob-axloq qoidalariga amal qilish
3	Ijtimoiy faollik	Jamoada ishlash, tengdoshlar bilan hamkorlik
4	Mas‘uliyat hissi	Vazifalarni bajarish, o‘z xatti-harakatiga javob berish
5	O‘zini boshqarish	Hissiyotlarni nazorat qilish, nizolardan chiqish

Natijalar.

2-jadval

Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida axloqiy ong va ijobiy xulq-atvor darajalari

Daraja	Tavsif
Yuqori	Axloqiy tushunchalarni ongli anglaydi, ijobiy xulq-atvor barqaror
O‘rta	Axloqiy tasavvurlar mavjud, ammo doimiy emas
Past	Axloqiy bilimlar sust, xulq-atvorda muammolar kuzatiladi

O‘tkazilgan tadqiqot natijalari boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida axloqiy ong va ijobiy xulq-atvorni shakllantirish jarayoni bir qator o‘zaro bog‘liq omillar ta’sirida amalga oshishini ko‘rsatdi. Pedagogik, ijtimoiy va psixologik omillarning mazkur jarayondagi roli aniqlanib, ularning o‘quvchilar xulq-atvoriga ta’sir darajasi tahlil qilindi [2].

Pedagogik kuzatishlar natijasida ma’lum bo‘ldiki, axloqiy ongning shakllanishida o‘qituvchining shaxsiy namunalari, tarbiyaviy yondashuvi hamda dars jarayonida axloqiy me’yorlarning izchil tushuntirilishi muhim ahamiyatga ega. O‘qituvchi tomonidan yaratilgan ijobiy psixologik muhit o‘quvchilarning mas’uliyat, intizom va o‘zaro hurmatga asoslangan xatti-harakatlarini faollashtirishga xizmat qilishi aniqlandi. So‘rovnoma va suhbatlar natijalari boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida axloqiy tasavvurlar shakllanishida oila va maktab hamkorligining muhim omil ekanini ko‘rsatdi. Ota-onalar tomonidan beriladigan axloqiy ko‘rsatmalar, oiladagi munosabatlar madaniyati hamda tarbiyaviy muhit o‘quvchilarning ijobiy xulq-atvorida barqarorlikni ta’minlovchi omillar sifatida namoyon bo‘ldi. Oila va maktab talablari o‘zaro uyg‘unlashgan hollarda o‘quvchilarda axloqiy ongning rivojlanish darajasi yuqoriroq ekanligi kuzatildi.

Tadqiqot davomida ishlab chiqilgan mezon va ko‘rsatkichlar asosida o‘quvchilarning axloqiy ong va ijobiy xulq-atvor darajalari tahlil qilindi. Natijalar shuni ko‘rsatdiki, axloqiy tushunchalarni ongli ravishda anglay oladigan o‘quvchilarda ijtimoiy maqbul xatti-harakatlar, mas’uliyat hissi va intizom darajasi nisbatan yuqori bo‘ladi. Aksincha, axloqiy tasavvurlari yetarlicha shakllanmagan o‘quvchilarda xulq-atvor buzilishlari ko‘proq uchrashi aniqlandi.

Shuningdek, darsdan tashqari tarbiyaviy tadbirlar, jamoaviy faoliyat va ijtimoiy foydali ishlarning tashkil etilishi o‘quvchilarda hamkorlik, o‘zini boshqarish va ijobiy xulq-atvorni rivojlantirishga ijobiy ta’sir ko‘rsatishi qayd etildi.

Muhokama. Olingan tadqiqot natijalari boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida axloqiy ong va ijobiy xulq-atvorni shakllantirish jarayoni ko‘p omilli va murakkab pedagogik jarayon ekanini tasdiqladi. Natijalar tahlili shuni ko‘rsatdiki, mazkur jarayonda pedagogik ta’sirning izchilligi, tarbiyaviy muhitning mazmuni hamda ijtimoiy omillarning uyg‘unligi hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Tadqiqot davomida aniqlangan pedagogik omillar mavjud ilmiy qarashlar bilan mos kelib, o‘qituvchi shaxsining namunaliligi va tarbiyaviy faoliyatning tizimli tashkil etilishi axloqiy ong shakllanishining asosiy shartlaridan biri ekanini

tasdiqlaydi. Ayniqsa, boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining axloqiy me‘yorlarga amal qilishi, o‘quvchilar bilan munosabatda adolat va hurmat tamoyillariga asoslanishi bolalarda ijobiy xulq-atvorning barqaror namoyon bo‘lishiga xizmat qilishi aniqlandi.

Oila va maktab hamkorligi natijalari ham axloqiy tarbiyaning samaradorligi mazkur ikki muhit o‘rtasidagi uzviylikka bog‘liq ekanini ko‘rsatdi. Shuningdek, tadqiqot natijalari axloqiy ong va ijobiy xulq-atvorni rivojlantirishda darsdan tashqari tarbiyaviy faoliyatning muhimligini tasdiqladi [1].

Umuman olganda, muhokama natijalari boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida axloqiy ong va ijobiy xulq-atvorni shakllantirish samaradorligi pedagogik, ijtimoiy va psixologik omillarning o‘zaro uyg‘unlashuviga bog‘liq ekanini ko‘rsatadi.

Xulosa. Mazkur tadqiqot natijalari boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida axloqiy ong va ijobiy xulq-atvorni shakllantirish ko‘p omilli va uzviy pedagogik jarayon ekanini ko‘rsatdi. Tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, o‘quvchilarning axloqiy tasavvurlari va ijtimoiy maqbul xatti-harakatlari pedagogik, ijtimoiy hamda psixologik omillarning o‘zaro uyg‘unlashuvi asosida rivojlanadi.

O‘tkazilgan nazariy va empirik tahlillar asosida o‘qituvchining shaxsiy namunaliligi, tarbiyaviy faoliyatning izchil va maqsadga yo‘naltirilgan tashkil etilishi axloqiy ongni shakllantirishda yetakchi omil ekanligi aniqlandi. Ayniqsa, boshlang‘ich ta‘lim bosqichida o‘qituvchining axloqiy me‘yorlarga amal qilishi, adolatli va hurmatga asoslangan munosabatni yo‘lga qo‘yishi o‘quvchilarda ijobiy xulq-atvorning barqaror namoyon bo‘lishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari oila va maktab hamkorligining axloqiy tarbiya samaradorligini ta‘minlashdagi muhim ahamiyatini tasdiqladi. Ota-onalar va pedagoglar talablari hamda tarbiyaviy yondashuvlari o‘zaro uyg‘unlashgan sharoitda o‘quvchilarda mas‘uliyat, intizom va ijtimoiy faollik kabi sifatlarning rivojlanish darajasi yuqori bo‘lishi kuzatildi. Darsdan tashqari tarbiyaviy tadbirlar, jamoaviy faoliyat va ijtimoiy foydali ishlarning tashkil etilishi esa o‘quvchilarda o‘zini boshqarish, hamkorlik va ijobiy xulq-atvor ko‘nikmalarini rivojlantirishga ijobiy ta‘sir ko‘rsatdi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida axloqiy ong va ijobiy xulq-atvorni shakllantirish samaradorligi pedagogik ta‘sirning tizimliliigi, tarbiyaviy muhitning mazmuni hamda oila va maktab hamkorligining uzviyligiga bog‘liq. Tadqiqot natijalari boshlang‘ich ta‘lim amaliyotida axloqiy tarbiyani tashkil etishda metodik tavsiyalar ishlab chiqish va tarbiyaviy ishlarni takomillashtirish uchun ilmiy-amaliy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullaeva Sh.A. Pedagogik diagnostika va korreksiya. “Innovatsiya-ziyo”
,T-2022

2. Abdullayeva, B.S, Xoliqov, A.A, Farsaxonova, D.R, Muhammadiyeva, S.V, Sheranova, M.B, Umumiy pedagogika, “Innovatsiya-ziyo” ,T-2021

3. Toxtaxodjayeva M.X., Nishonova S., Hasanboyev J., Usmonboyeva M., Madiyarova S., Qoldibekova A., Nishonova N., Sayidahmedov N. O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta-maxsus ta‘lim vazirligi. — Toshkent: «O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati» nashriyoti, 2010.

4. To‘raqulov A.R. Pedagogik va psixologik adabiyotlarda ijtimoiy axloq tushunchasining zamonaviy talqini. Ta‘lim muassasasidagi tarbiya / Воспитание в учебном заведении. 2025. 1(7),53–61.

5. Valiyeva M.M.. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ma‘naviy, axloqiy tarbiyani tashkil etish. PEDAGOGS international research journal, 2024. 58(3), 100–104.

BOSHLANG‘ICH TAYYORGARLIK BOSQICHIDAGI BELBOG‘LI KURASHCHILARNING JISMONIY TAYYORGARLIGINI TAKOMILLASHTIRISH METODIKASI

Qaljanov Raxman Pulatovich

Dotsent w.w.a

Innovatsion texnologiyalar universiteti

[*raxman_pulatovich@gmail.com*](mailto:raxman_pulatovich@gmail.com)

Annotatsiya: *Ushbu maqolada boshlang‘ich tayyorgarlik bosqichida shug‘ullanuvchi belbog‘li kurashchilarning jismoniy tayyorgarligini rivojlantirishga etibor berilgan. Boshlang‘ich tayyorgarlik bosqichidagi belbog‘li kurashchilarning umumiy va maxsus jismoniy tayyorgarligini rivojlantirish bo‘yicha mashqlar majmuasi ishlab chiqilgan.*

Kalit so‘zlar: *Belbog‘li kurashchilar, boshlang‘ich tayyorgarlik bosqichi, jismoniy tayyorgarlik, o‘quv-mashg‘ulot jarayoni, mikrotsikl, rejalashtirish.*

Аннотация: *В данной статье уделено внимание развитию физической подготовки борцов на поясах, занимающихся на этапе начальной подготовки. Разработан комплекс упражнений для развития общей и специальной физической подготовки борцов на поясах на этапе начальной подготовки.*

Ключевые слова: *Борцы с поясами, начальный этап подготовки, физическая подготовка, учебно-тренировочный процесс, микроцикл, планирование.*

Abstract: *This article focuses on developing the physical fitness of belt wrestlers engaged in the initial training phase. A set of exercises has been developed for the development of general and special physical preparedness of belt wrestlers at the initial training stage.*